TU FACI DEZINFORMARE. NU, TU FACI DEZINFORMARE. DAR, CINE SPUNE ADEVĂRUL?

Mihai CREŢU
CZU: 316.77 absolventul@yahoo.com

Natura fenomenului de dezinformare şi provocările pe care dezinformarea le prezintă pentru desfăşurarea unui discurs sănătos şi a democraţiei, în general, sunt un produs al modului în care dezinformarea este folosită în calitate de unealtă în disputele dintre dimensiuni politice opozante în scopul măririi capitalului electiv. Compromiterea în sine a uneia dintre părţile beligerante nu indică, în mod expres, faptul că o parte a avut dreptate şi alta nu, ci că una a reuşit să fie mai convingătoare decât cealaltă, pe când, ca să rămânem în albia filosofiei, adevărul a fost şi rămâne relativ. Discrepanţele de dogmă şi ideologie în sfera politicului s-au extins serios în domeniul public, în aşa fel încât oamenii cu interese în varii sfere de activitate, precum şi cetăţenii îşi manifestă susţinerea faţă de simpatizanţii lor pe multiple platforme publice sociale.

Catalogarea informaţiei drept falsă sau conflictuală în societăţile democratice contravine înseşi valorilor libertăţii de exprimare şi libertăţii de gândire pe care a fost construită democraţia. Însăşi existenţa unei potenţiale autorităţi, care să indice maselor ce e fals şi ce e adevărat, este o opţiune insultătoare şi denotă de altfel o viziune îngustă. Nimeni nu e mai presus decât seamănul său – şi aşa trebuie să rămână. Să pedepseşti o persoană pentru faptul că ea gândeşte diferit, creează un precedent periculos şi reduce la nivelul bobului progresele importante obţinute în domeniul libertăţilor individuale. Să califici informaţii incomode drept conspiraţii reprezintă un efort leneş în încercarea de a te eschiva de la un dialog sănătos, în care să fie vizitate toate punctele de vedere. Şi, faptul că presa de masă îşi declară în mod deschis simpatia pentru o autoritate politică sau alta, transpune cetăţenii într-un abis informaţional, a cărui consecinţă este o societate total dezbinată şi agresivă.

Să porneşti cu atitudini preconcepute, precum că dezinformarea reprezintă distorsionări efectuate cu intenţii bine elaborate sau concepţii false despre realitate, rişti să îngustezi exponenţial orizontul de cunoaştere [1]. Atacurile la persoană, discreditarea persoanei, desconsiderarea persoanei, umilirea şi minimalizarea credinţelor şi a convingerilor unei persoane în scopul de a promova o agendă, cu încredere oarbă, poate avea consecinţe grave şi limita accesul într-un mod arbitrar la libertăţile şi drepturile fundamentale ale omului. De exemplu, ai dreptul să votezi doar dacă votezi aşa cum spun eu, să lucrezi doar după regulile impuse de mine, să înveţi într-o instituţie de învăţământ doar dacă vei învăţa ce îţi spun eu ş.a.m.d. Cu paşi mici, dar siguri, dispare dreptul la libera alegere. Toate domeniile de activitate devin vectori politici şi culturali, încât omul nu are altă alegere decât să se conformeze sau să se găsească undeva izolat, fără un spaţiu căruia să-i aparţină, fără sentimentul de

siguranță a zilei de mâine. Știința și vremurile în care trăim dictează tendințe (trend-uri) de informații, atitudini și comportamente care, în scopul metaforicului bine comun sau al armoniei între oameni, dimensionează gama de valori și norme curente. Abaterea de la acestea, astăzi mai mult ca niciodată, te expulzează în mod irevocabil din această comunitate globală. Expresia, indiferent de sex, etnie, religie, orice alt fel de apartenențe își pierde din însemnătate în folosul binelui comun. Încercarea de a crea instituții dependente, mai ales economic, reprezintă o mișcare întru direcția instituirii unui control asupra atitudinilor și comportamentelor entităților care rezistă și nu se supun convingerilor general admise. Nesupunerea se pedepsește drastic, sub formă de sancțiuni punitive de diferită natură și retragerii locului la masa de decizii.

În prezent, dacă unei părți nu-i convin acțiunile părții interlocutoare, cea dintâi recurge la etichetări. Având de partea sa resursele necesare, net superioare, deznodământul este stabilit din start. O resursă tot mai eficientă în ultima vreme este știința, care în sec. XXI este dictată de sentimentul fricii [2]. Sub flagelul științei, tot mai mulți oameni au primit interzis la tribuna dezbaterilor, învinuiți că fac antiștiință. S-a uitat faptul că autoritatea și reputația de care se bucură în prezent știința este rezultatul multiplelor dezbateri la care au fost supuse numeroase teze, idei și experiențe, care în majoritatea cazurilor s-au soldat cu eșec. Proces pe care-l poate confirma orice cercetător care se respectă. Însă, astăzi, dacă ești de partea corectă, nu ești supus greșelii, ceea ce face o mare defavoare științei și timpul o va arăta. Adepții științei fără de greșeală (absolute), se acoperă cu termeni și concepte pompoase, de parcă le-ar conferi mai multă credibilitate. Unul din termenii recenți – *dezinfodemia* [3, 4] – vrea să califice arbitrar drept dezinformare orice tentativă de a supune dezbaterilor informațiile lansate și deciziile autorităților medicale oficiale globale. Aceste acțiuni au atins specialiști din diferite domenii, cu nume grele și reputație nu de mult imaculată, care, prin practici și metode științifice, au îndrăznit să obțină rezultate nepopulare opiniei generale. Și atunci când imperiul se clatină, incomozii sunt eliminați (sau cenzurați). Niciodată nu a existat un sentiment de frică atât de mare pentru desfășurarea unui dialog deschis și liber, atât de important în procesul de elaborare a unor politici publice eficiente, de rezolvare a conflictelor la nivel local, regional și mondial, de asumare a responsabilităților pentru deciziile personale și potențialelor consecințe și însăși întru consolidarea comportamentului civic responsabil. Cetățenii, instituționalizați de-a lungul timpului ca rezultat al relațiilor frecvente și repetate cu puterea, găsesc acum foarte dificil să se îndepărteze de influența acesteia. Într-o lume până nu demult a valorilor și drepturilor individuale, oamenii nu mai pot să gândească de sine stătător, să acționeze sau să-și trăiască viața așa cum le dictează propria conștiință. Acum se regăsesc în triburi ideologice, puternic consolidate [5].

Într-o anumită măsură, a devenit foarte convenabil când testate de situații provocătoare triburile aflate în tabere opuse să devieze vina și să se eschiveze de responsabilitate. Adevărul nu e de partea nimănui. Adevărul este de partea acelui trib care învinge în lupta pentru întâietate în încercarea de a-i atrage pe acei 50 plus 1 de partea

sa, că așa e în democrație, ceilalți 49 nu contează. Mijloacele de luptă nu contează și în timp acestea au devenit tot mai neîndurătoare. Nu sunt luați ostatici.

Convingerile în sânul tribului sunt de neclintit și armonia este una absolută. Nu este o coincidență faptul că mașinăria funcționează la toate turațiile, pe când sincopele lipsesc și sunt inadmisibile, în vederea atingerii scopului scontat. Aceeași armonie care le aduce atâta satisfacție membrilor tribului trebuie cel puțin să ridice semne de întrebare în legătură cu rata de participare la procesul de luare de decizii. Într-o lume normală oamenii se grăbesc să culeagă laurii pentru reușite, dar și își asumă greșelile când le fac.

Când puterea anunță una din principalele provocări ale societății în ultimii ani – lupta cu dezinformarea – atunci știm că suntem aici pentru una bună. Cine alta dacă nu puterea este un maestru al dezinformării. Să ai rețineri față de acțiunile puterii astăzi, înseamnă să faci dezinformare; să ai o altă poziție decât cea a puterii astăzi, înseamnă să faci dezinformare; să lucrezi cu date altele decât cu care operează puterea astăzi, înseamnă să promovezi conspirații și tot așa. Și puterea scapă basma curată, deoarece oamenilor le este frică – factorul numărul unu care astăzi stă la baza tuturor domeniilor de activitate. Într-o societate eficientă instituția puterii supune dezbaterilor publice toată gama subiectelor disputate de părțile politice implicate și cetățenii sunt ultimii care, în urma unui dialog condus pe principii de cooperare, egalitate și echitate, stabilesc rata de respingere sau acceptare. Cu toate acestea, grupurile de interes au considerat oportun să speculeze existența dezacordurilor și să declanșeze reacții și contrareacții emotive între părțile implicate. Se creează impresia că orice reacție față de o problemă importantă, cu care se confruntă societatea, are o contrareacție menită să o denigreze și să o clasifice drept dezinformare sau conspirație. Autoritatea publică care este desemnată, în primul rând, să aducă lumină și un sens de rațiune dezbaterii publice, nu mai reușește să fie acel vector de legătură, care alteori dădea impresia unui actor matur și calificat.

Explicația o putem găsi în faptul că entitatea puterii și mass-media sunt de aceeași parte a baricadei și platformele sociale își joacă perfect rolul în calitate de liant (legătura) cu publicul. Platformele sociale reprezintă universul pe care oamenii dintotdeauna și l-au dorit. Satisfacția pe care o au în calitate de producători îi face să închidă ochii la lacunele evidente pe care aceste instituții le au în procesul de diseminare a informației. De fapt, nimeni nu știe cine se află în spatele numelor utilizatorilor, a presupușilor oameni eliberați, și cine trage de fapt sforile. Subiectele de discuție sunt aceleași probleme sociale, culturale, politice, care au existat dintotdeauna. Dar nu uitați, puterea aparent nu mai ia parte la masa de dialog. Să fim serioși. De această dată, se pare că ne-am împușcat singuri în picior. Puterea are alibiul perfect și sincronia evenimentelor a adus-o de aceeași parte a baricadei cu un grup numeros de oameni, în calitate de participant important. Rețelele sociale online promovează și încurajează comportamentul agresiv și conflictual pe platformele lor și cele mai bune exemple în acest sens sunt YouTube, Twitter și Facebook. Practicile

acestora sunt atât de contradictorii încât, în timp ce strigă dezinformare și ură, tot acestea pun gaz pe foc, incitând la utilizarea unui limbaj agresiv online și, mai recent, la un comportament violent în spațiul fizic. Acestea au devenit expresii activiste ale modelelor tradiționale în mass-media. Oamenii nu sunt producători sau propriii lor stăpâni și reacțiile lor sunt niște produse ale multiplelor manipulări și declanșatori la care sunt expuși zilnic din partea acestor structuri puternic înrădăcinate în lumea politicului, socialului, culturalului, consumarismului etc. Noile departamente de verificare a datelor au devenit principala sursă de adevăr absolut. Criza de autoritate a puterii a determinat-o să fie mai activă în spațiul virtual, prin intermediul a diverși indivizi și grupuri în calitate de purtători de cuvânt.

Competențele media ale unei persoane sunt un atribuit individual, dar omul astăzi nu mai are luxul gândirii individuale și se conformează ideologiei de trib. Nonproblemele devin probleme din cauza modului în care subiectele sunt propagate frecvent și repetat. Asaltul informațional este o tehnică extrem de eficientă, ca rezultat oamenii, dacă sunt utilizatori permanenți, mai devreme sau mai târziu, vor fi absorbiți în sânul evenimentelor și vor participa într-un oarecare fel. Informația pe rețelele sociale este una de atitudine, și nu una bazată pe fapte și obiectivă. Poziția pe care o iau utilizatorii YouTube, Twitter și Facebook este una provocată și așteptată, declanșată ca într-un joc de șah. Creșterea în notorietate le-a transformat pe acestea în actori grei în disputele de pe arena politică, socială, economică și culturală. Chemările în favoarea reformării lor prin politici bine elaborate, eventual, îi absolvă de responsabilitate, atunci când la nivel declarativ acestea parcurg așa-numitele reforme. Utilizatorii, de fiecare dată când o atitudine individuală este descalificată, își pierd din micul arsenal de care mai dispun în lupta cu puterea și grupurile de interes. Totodată, încrederea oarbă în informație face aproape imposibilă orice încercare de a reforma aceste platforme. În prezent, YouTube, Twitter și Facebook au capacitatea de a cenzura persoane și grupuri și astfel să dimensioneze gama de informații și dialog. Ce avem astăzi este o informație ciopârțită în mod intenționat și cu scop bine determinat.

Cenzura are loc când convingerile individuale ale oamenilor sunt contracarate prin sisteme corupte de verificare a faptelor. Catalogarea convingerilor puternice ale unei persoane drept dezinformare și drept consecință reducerea la tăcere a acesteia încalcă, în mod grosolan, drepturile individului la libera alegere. Discriminarea crasă, precum unii oameni sunt mai susceptibili la dezinformare decât alții, reprezintă o altă încercare de a diviza oamenii. Oamenii sunt reduși la două opțiuni de alegere: ori sunt deja de partea proverbialului adevăr absolut și corectitudinii, ori sunt de partea dezinformării și a conspiraționiștilor. Singuri și izolați în fața computerelor lor, alegerea este una evidentă, în caz contrar, riscă să fie șterși din istorie. Ezitarea și frica naturală îi transformă pe oameni în demne victime afectate de sindromul Stockholm. În timp, simptomele devin tot mai severe și astfel pierd capacitatea de a recepta în mod critic informația nouă. Rezistența de care dau dovadă oamenii mai în vârstă, corelată și altor factori precum nivelul de educație, proveniența etnică, locul de

trai etc., devin și acestea ținte prin care este atacată incapacitatea lor de a se adapta tendințelor curente, progresiste.

Efectul de turmă are loc când o persoană își conformează universul cunoașterii celui al mulțimii. În mod normal, o persoană se afiliază unor atitudini și opinii apropiate propriilor atitudini și opinii. Acest proces presupune asumarea responsabilității pentru alegerile făcute. Efectul de turmă anulează asumarea responsabilității și transformă persoana într-un participant pasiv, dar cu o speranță de viață mai mare. Ciocnirea acestor tendințe conduce spre conflict și polarizare. Demersul de a se convinge una pe alta de greșelile lor se soldează cu convingerea și mai puternică în faptul că una are dreptate și alta greșește, și nu există alte alternative adevărului lor.

Dorința de a cunoaște este înlocuită cu *de partea cui ești*. În aceste condiții, oamenii vor înceta să navigheze noi terenuri și cunoașterea va stagna. Singuri în fața computerelor lor, oamenii diseminează informații bine pregătite cu scop predeterminat.

Efectele negative ale mass-mediei tradiționale au realizat o tranziție reușită spre platformele alternative sub acoperirea interactivității și căilor diverse de diseminare a informației. Marile vechi corporații s-au stabilit acum foarte confortabil în spațiul virtual, fiind mai puternice și mai influente ca niciodată. S-a creat un obicei de substituire a faptelor și argumentelor prin reacții emoționale și impulsive. În acest timp, există zero toleranță pentru dezbaterea publică și dialogul constructiv. Excluderea informației faptice și a argumentelor coerente este posibilă prin sisteme corupte de verificare care, după necesitate și scop, determină ce este adevărat și ce este fals. Diversitatea și accesibilitatea informației au mobilizat grupurile de interes să stabilească orizonturi limitate ale informației. Orice deviere este etichetată drept dezinformare și conspirație. Practicile aplicate și stimulii permanenți nu lasă oamenilor timp pentru reflecție, raționalizare și măsurare iar rezistența este identificată și redusă la tăcere.

Soljenitin a spus că „…pasul cel mai simplu pe care îl poate face un individ curajos este să nu ia parte la o minciună…” [6]. Generația a IV-a și a V-a de conducere a luptei este războiul informațional care presupune, printre altele, tăierea comunicațiilor taberei adverse. În prezent, mass-media consacrată este în buzunarul grupurilor de interes și rețelele de socializare trăiesc doar din reputația lor de alternativă. Să dezvălui o minciună devine o practică imposibilă și gândirea colectivă anulează efectul de platformă a media sociale. Minciunile adevărate își fac tot mai mult loc în spațiul informațional. Învinuirea suspecților obișnuiți, precum Federația Rusă, concurenții electorali, ideologiile regresive etc., declanșează acea reacție de turmă atât de necesară pentru atragerea capitalului de susținători [7]. Când puterii îi este frică de oameni, avem libertate. Când oamenilor le este frică de putere, avem tiranie și, în acest moment, puterea se simte extrem de confortabil.

Nu o poți face la nesfârșit, ca într-un joc de cărți – problema este Federația Rusă – și să exploatezi această opțiune fără un simț al responsabilității, să crezi că ești de neatins. Când ultima dată a fost navigată ideea de a te așeza la masa de dialog cu F.Rusă? Poate niciodată, deoarece pentru menținerea stării de pseudoconflict este foarte important să nu se dea impresia de îmbunătățire a relațiilor.

Măsurile de combatere și eventuala prevenire a dezinformării sunt un amestec de orice este în contradicție. Materialele sunt diferite și destinate tuturor grupurilor demografice. Asaltul este unul de amploare și fulger. Destinatarii nu au timp să contemple asupra evenimentelor și sunt forțați să aleagă o parte – *răul mare* sau *binele absolut*. Sub acoperirea reputației imaculate a unor actori care de-a lungul anilor și-au creat o imagine de încredere, grupurile de interes promovează valori și ideologii utopice. De exemplu, sistemul de granturi, în care activează în prezent știința, i-a compromis reputația și imaginea în căi care cu greu vor putea fi ispășite. Modul în care a ajuns știința o jucărie în mâinile grupurilor de interes este o situație regretabilă.

Trecerea vinei pe seama altuia în schimbul asumării responsabilității dă dovadă de slăbiciune. O minte puternică își trăiește necazul fără a se văita, pe când o minte slabă se vaită fără necaz. Puterea capătă curaj cu fiecare nedreptate a sa, care trece neobservată sau este tolerată, dar moneda are două fețe și prin persistența sa își face un deserviciu. Norodul poate e nerod, dar și prostia are limite. Odată deșteptat, răspunsul este și mai dulce. Tratarea evenimentelor sub titulatura de globale, eventual, va deranja actorii locali. Plasarea tuturor problemelor cu care se confruntă comunitățile globale sub aceeași umbrelă riscă să lase multe chestiuni nerezolvate și multă lume va fi nemulțumită. Pentru putere oamenii sunt epuizabili și aceștia își pierd imaginea umană. Sfidarea lor la nesfârșit ne conduce în ape necunoscute. De ce această dorință puternică pentru conflict?

Referințe:

1. BENNETT, W.L., LIVINGSTON, S. The Disinformation Age: Politics, Technology, and Disruptive Communication in the United States [online] In: *Disinformation Age: Brief History of the Disinformation Age*. Cambridge University Press, 2020, pp. 3-40. Disponibil: https://www.Cambridge.org /core/ books /disinformation-age/brief-history-of-the-disinformation-age/7F0A2F8BABA0B5CA802EC3A B4F76B818/core-reader
2. GARDNER, Daniel. *The Science of Fear: How the Culture of Fear Manipulates Your Brain*. New York: Plume, 2009, pp. 12-79. ISBN 9780452295469.
3. POSETTI, J., BONTCHEVA, K. *Disinfodemic: deciphering Covid-19 disinformation* [online]. UNESCO: *Multi-Donor Programme of Expression and Safety of Journalists*, Policy Brief 1, 2020, p. 17. Disponibil: https://en.unesco.org/sites/default/files/disinfodemic_deciphering_ covid19 _disinformation.pdf
4. POSETTI, J., BONTCHEVA, K. *Disinfodemic: dissecting responses to Covid-19 disinformation* [online]. UNESCO: *Multi-Donor Programme of Expression and Safety of Journalists*, Policy Brief 2, 2020, p. 17. Disponibil: https://en.unesco.org/sites/default/files/disinfodemic _dissecting_responses_covid19_disinformation.pdf
5. ASKARY, Hussein. *Why politicizing the COVID-19 pandemic is counterproductive?* [online]. Global Times, 2020. [citat 13.09.2021]. Disponibil: https://www.globaltimes.cn /content/1187419.shtml
6. Aleksandr Soljenitin. *Revoluție și Minciună*. București: Univers, 2019, pp. 23-37. ISBN 9789733411109.
7. NEMR, C., GANGWARE, W. *Weapons of Mass Distraction: Foreign State-Sponsored Disinformation in the Digital Era* [online]. Park Advisors, 2019, p.40. Disponibil: https://static1. Squarespace.com/static/5714561a01dbae161fa3cad1/t/60b6797495363c-22528f7b03/1622571386868/2021_DC_FTF_Report.pdf